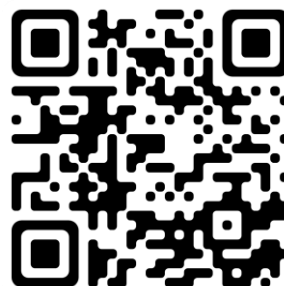

DOI 10.37491/UNZ.97.2
УДК 343.3/.7:355.6

Артур ВОЙЦЕЩУК¹

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА ЯК ПРЕДМЕТА ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Досліджено поняття «військове майно» та встановлено низку недоліків його нормативного визначення. На основі аналізу Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України», законів України, що регулюють діяльність та правовий статус інших військових формувань, низки підзаконних нормативно-правових актів виявлено суперечності щодо визнання військовим майна, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, а так само майна Державної спеціальної служби транспорту, окрім закріпленої за її підрозділами зброї та боєприпасів. Окрім цього, проблему тлумачення поняття «військове майно» утворює еживання в його нормативному визначенні формулювання «закріплене за ...», що ставить під сумнів визнання військовим речового майна, майна переданого як благодійну допомогу, майна, одержаного внаслідок господарської діяльності, «трофейного» майна тощо. Вказані проблеми можуть утруднювати застосування норм про кримінальну відповідальність, передбачених ст.ст. 410–413 Кримінального кодексу України. У ході дослідження також встановлено, що майно може втрачати статус військового в разі його списання чи відчуження з моменту затвер-

¹ аспірант, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, kentakn@ukr.net, <https://orcid.org/0009-0004-7322-6972>.

дження чи підписання відповідних офіційних документів. Водночас списання майна не призводить до втрати ним статусу військового, якщо за результатом списання воно переводиться до іншої облікової категорії. Окреме майно підлягає списанню відразу після його передачі в користування, а відтак – з моменту такого списання втрачає статус військового і не може становити предмет кримінальних правопорушень, що передбачені ст.ст. 410–413 КК України. За результатами дослідження пропонується внесення змін до нормативно-правових актів, що врегульовують правовий режим військового майна, які б поширили їхню дію на всі військові формування, створені згідно із законодавством України. Також запропоновано зміни нормативного визначення поняття «військове майно», що полягають у визнанні таким будь-якого майна, що перебуває на обліку військового формування, або ж будь-якого майна, що надійшло у володіння такого формування.

Ключові слова: майно Збройних сил України, військове майно, закріплення військового майна, військове формування, кримінальна відповідальність, предмет кримінального правопорушення, кримінальне законодавство, кваліфікація кримінальних правопорушень.

Постановка проблеми. Предмет кримінальних правопорушень, за вчинення яких передбачена відповідальність у ст.ст. 410–413 КК України, становить військове майно. Водночас є підстави стверджувати про відсутність однозначного нормативного, наукового та правозастосовного розуміння цього поняття.

Насамперед слід зазначити, що зміст цього поняття визначений у Законі України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України», де вказано, що військовим майном є державне майно, закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних сил України [1]. До такого майна Закон відносить усі види озброєння та бойову й іншу техніку, боеприпаси, а так само продовольство, технічне, речове, побутове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне майно, пально-мастильні матеріали, майно зв'язку, технічне, аеродромне та шкіперське майно, інженерне та хімічне майно, будинки та споруди [1]. Водночас вказаний Закон передбачає можливість віднесення до військового й інших видів майна, з чого можна зробити висновок, що ключовим критерієм визнання майна військовим є його закріплення за відповідними суб'єктами.

Окрім цього, визначення цього поняття є й у низці інших нормативно-правових актів, і при цьому зміст і обсяг аналізованого поняття дещо відрізняється. Зокрема, у Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку вилучення і передачі військового майна Збройних Сил» мова йде про майно, закріплене лише за військовими частинами [2]. Ні про заклади, ні про установи, ні про організації Збройних сил України тут не згадується.

Водночас у Методиці визначення військових втрат, завданих Україні внаслідок військової агресії Російської Федерації, навпаки визначено ширший перелік суб'єктів, закріплення державного майна за якими надає йому статусу військового. Окрім військових частин, установ, організацій і закладів Збройних сил України, такими суб'єктами можуть виступати Міністерство оборони України, Головне управління розвідки, Державна спеціальна служби транспорту, а також будь-які інші військові формування, утворені згідно із українським законодавством.

Викладене демонструє необхідність з'ясування того, за якими саме суб'єктами закріплене майно може вважатися військовим. Окрім цього, потрібно з'ясувати й саму сутність закріплення майна, а також уточнити момент, до якого майно зберігає статус військового.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти поняття військового майна досить активно досліджувалися фахівцями із різних галузей права. С. О. Іванов [4], В. Й. Кісель [5], В. С. Щербина [6] досліджували проблематику правового режиму військового майна. Праці О. О. Бугайової [7], В. С. Козадаєва [8], І. І. Піскуна та М. А Соколовського [9] присвячені поняттю та нормативному визначенню військового майна. С. В. Рябчук вивчав окремі аспекти правового режиму військового майна у кримінально-правовій політиці України [10] тощо.

Загалом, багато уваги приділялося класифікації військового майна із урахуванням того, що не все майно має військове призначення, особливостям повноважень військових формувань щодо закріпленого за ними майна та змісту права оперативного управління таким майном. Порухувалася проблема можливості закріплення майна за Міноборони, а також органами військового управління, військовими об'єднаннями та з'єднаннями [7; 9]. Активно обговорювалося питання набуття майном статусу військового [4; 6]. Однак у роботах вказаних авторів порушеної проблематики не вичерпано, зокрема й не розв'язано зазначених вище проблем.

Метою статті є з'ясування обсягу поняття «військове майно» як предмета кримінальних правопорушень, відповідальність за вчинення яких передбачена статтями розд. XIX Особливої частини КК України, а також розробка пропозицій щодо вдосконалення регламентації змісту цього поняття в законодавстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як уже відзначалося, передбачена в законі дефініція поняття військового майна відносить до такого майна лише закріплене за Збройними силами України. Однак в Україні є й низка інших військових формувань.

Так, згідно із ч. 2 ст. 401 КК України, за ст.ст. 410–413 КК України несуть відповідальність також військовослужбовці Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України і Державної спеціальної служби транспорту [11].

У Законі України «Про Державну прикордонну службу України» мова йде лише про майно, закріплене за центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, органами Державної прикордонної служби України, навчальними закладами й установами та організаціями Держприкордонслужби. Хоч варто відзначити, що у статті, присвяченій регламентації підстав застосування вогнепальної зброї, термін «військове майно» вжитий [12].

Не згадується поняття «військове майно» в Законі України «Про Національну гвардію України» [13]. Однак такий термін широко використовується у Порядку списання військового майна в Національній гвардії України; і там вказано, що він вживається у значенні, встановленому Законом України «Про правовий режим майна у Збройних силах України» [14]. Відповідно в цій частині Порядок суперечить Закону, до якого відсилає, адже в Законі чітко сказано про майно, закріплене за Збройними силами України, і жодного слова про Національну гвардію України.

Статтею 19 Закону України «Про Державну спеціальну службу транспорту» встановлено, що на зброю і боеприпаси до неї поширюється дія Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» [15]. Відтак можна лише припустити належність до військового майна таких зброї та боеприпасів. Виходить, що інше майно Державної спеціальної служби транспорту не може вважатися військовим.

Окрім цього, у ст. 22 Закону України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» говориться про майно, що належить Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, хоча одним із обов'язків служби у ст. 14 вказано визначення власних потреб у військовому майні на особливий період [16]. Не врегульованим є статус майна Служби безпеки України.

Отже, з аналізу згаданих нормативно-правових актів випливає, що військовим може вважатися лише деяке майно Державної спеціальної служби транспорту, але лише з певним застереженням. Однак такий висновок, з позиції ст.ст. 410–413 КК України, явно нелогічний.

Тим часом у Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах» зазначається, що зазначене в назві Положення поширюється і на інші, створені згідно із українським законодавством військові формування, та на Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації [17]. Хоча, як би парадоксально це не звучало, при визначенні поняття військового майна зазначена Постанова відсилає нас до Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України», де обсяг цього поняття обмежується закріпленням за Збройними силами України майном.

З позиції можливості застосування кримінальної відповідальності за посягання на військове майно, описана ситуація є неприпустимою, адже військове майно — предмет відповідних кримінальних правопорушень і обов'язкова ознака їхнього складу. Відтак це поняття повинно мати чітко окреслений зміст і обсяг. В іншому разі створюватиметься можливість уникнення від кримінальної відповідальності, вибіркового переслідування чи

інших зловживань. Окрім цього, якщо ми визнаємо військовим усе майно, що закріпили за Збройними силами України, то буде логічним визнавати таким і майно, закріплене чи яке перебуває у володінні всіх інших військових формувань. Адже всі військові формування тією або тією мірою беруть участь у відбитті агресії проти України, а від їхньої боєготовності залежить обороноздатність держави в цілому.

Доволі простим і ефективним рішенням може бути внесення змін до назви і тексту Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України», а також до назв і тексту інших нормативно-правових актів, дія яких поширюється чи мала б поширюватися на майно всіх військових формувань (насамперед, мова іде про низку Постанов Кабінету Міністрів України), які полягатимуть у вживанні формулювання «майно Збройних сил України та інших передбачених законодавством військових формувань» у відповідних відмінках.

Водночас потрібно розуміти, що самим формальним доповненням не обійтися, адже існують відмінності правового режиму майна того або того військового формування, що впливають, зокрема, із особливостей структури та підпорядкування військових формувань. Проте здебільшого такі особливості можуть враховуватися через прийняття відповідними відомствами своїх нормативно-правових актів.

Про закріплення майна за військовими формуваннями. Згідно із Положенням про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних силах, закріпленням військового майна потрібно вважати видання Міністерством оборони України актів щодо визначення приналежності військового майна до тих або тих військових частин. На підставі цих актів здійснюється використання військового майна його за цільовим і функційним призначенням [17]. Однак, як пише О. Г. Мельник, військове майно є різноманітним, і це є причиною наявності численних нормативно-правових актів, у яких урегульовуються відносини у сфері охорони військового майна, що суперечать один одному та утворюють прогалини [18]. Ст. 2 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних силах України» встановлює, що Міністерство оборони України закріплює майно за військовими частинами у випадках їх формування чи переформування, а також приймає рішення про перерозподіл військового майна між військовими частинами Збройних сил України [19].

Відтак на поточне забезпечення Збройних сил України це положення не поширюється, і рішення про закріплення відповідного майна за військовими частинами Міністерство оборони України не приймає. Наприклад, Збройні сили України забезпечуються речовим майном за схемою: «Центральне управління речового забезпечення Тилу командування Сил логістики Збройних сил України — оперативне командування — Об'єднаний центр забезпечення — з'єднання — військова частина — підрозділ — військовослужбовець» [20]. Таке майно хоч і замовляється централізовано Департаментом державних закупівель та постачання матеріальних ресурсів Міністерства оборони України, передається на баланс військових частин не безпосередньо. Зрештою, законодавство передбачає можливість і децентралізованих закупівель [20].

А ще майно може потрапити до військових частин через безпосереднє надання благодійної допомоги. Зокрема, законами України «Про Збройні Сили України» (ст. 15), «Про Національну гвардію України» (ст. 22), «Про Державну прикордонну службу України» (ст. 27), «Про Державну спеціальну службу транспорту» (ст. 17) передбачено можливість фінансування за рахунок небюджетних коштів. У Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку фінансового забезпечення потреб національної оборони держави, мобілізаційної підготовки, заходів з мобілізації та Збройних сил за рахунок благодійних пожертв фізичних та юридичних осіб» вказано, що не лише Міноборони, але й військові частини, установи і організації Збройних сил України, військові навчальні заклади для одержання благодійних пожертв відкривають в органах Казначейства спеціальні реєстраційні рахунки [21]. Тобто майно може надходити прямо до військових формувань. У літературі, зокрема, відзначається про проблеми визнання військовим майном грошових коштів, що належать військовим формуванням [22].

Окрім цього, можна згадати і про «трофейне» майно.

У силу вказівки на закріплення в нормативних визначеннях поняття військового майна, а також нормативного визначення самого поняття «закріплення майна», у всіх описаних випадках можна поставити під сумнів те, що майно є військовим, а відтак і саму можливість застосування норм про кримінальну відповідальність за посягання на військове майно. Враховуючи сказане, вживання при визначенні терміна «військове майно» словосполучення «закріплене за ...» є невдалим.

Водночас у п. 7 Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах вказано, що обліку підлягає все військове майно, незалежно від джерел надходження та цільового призначення [17]. Мова іде про все майно, яким володіє (у цивільно-правовому розумінні) військова частина або заклад, установа чи організація Збройних сил України. Відтак більш ефективним було б визначення військового майна як майна, що надійшло у володіння військового формування, або як майна, що перебуває на обліку (бухгалтерському обліку) військових частин. Такі формулювання є зрозумілими, а відповідні факти підтверджуються обліковими документами.

Щодо втрати майном статусу військового. Як впливає із Закону України «Про правовий режим майна у Збройних силах України», військове майно може бути списане або відчужене [1]. Списання військового майна може проводитися за актами якісного (технічного) стану; за інспекторськими посвідченнями; за актами, зокрема і єдиними актами списання. Ці документи дають підставу для внесення записів у облікові документи [17]. Водночас з моменту затвердження відповідних документів, майно, якщо воно фізично продовжує перебувати у володінні військового формування, не завжди втрачає статус військового, а натомість переходить в іншу категорію обліку. Такий висновок впливає, зокрема, із положень п. 27 Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах. Таке майно може надалі ви-

користуватись з навчальною метою, розбиратись на вузли, деталі, агрегати чи матеріали для подальшого їх використання, або ж братися на облік як металобрухт чи інші вторинні ресурси [17]. При цьому майно переводиться в іншу облікову категорію та здійснюється його переоцінка. Відтак лише реалізація такого майна припиняє його статус як військового, а моментом припинення цього статусу є підписання відповідних актів приймання-передачі майна.

Положенням про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах також визначено вичерпний перелік випадків списання майна, і на окремі з них варто звернути увагу задля повного розуміння обсягу поняття військового майна. Зокрема вказано, що майно списується в разі безповоротної видачі для забезпечення руху опору; використання пального для заправлення автомобільної та іншої техніки, засобів малої механізації для виконання завдань збройних сил [17]. Деякі предмети речового майна, а також витратні матеріали, такі як: рукавички і рукавиці (за винятком хутряних і шкіряних), шкарпетки, чохла для кашкетів, краватки, коміри формені, стрічки до кашкетів-безкозирок, знаки розрізнення, беруші (спеціальні, індивідуальні), тканини, нитки, фурнітура, ремонтні матеріали, мийні засоби та мило, нафталін, крем взуттєвий, мотузки, щітки для одягу та взуття – списуються з книг і карток основного обліку військових частин прямою витратою відразу після видачі, в межах встановлених норм [20]. У таких випадках, вочевидь, майно перестає бути військовим із моменту затвердження відповідних документів про списання, і з цього моменту вже не може бути предметом кримінальних правопорушень, відповідальність за які передбачена у ст.ст. 410–413 КК України.

Висновки. Відтак законодавча дефініція поняття військового майна є невдалою, що породжує певні правозастосовні проблеми та може бути перешкодою у притягненні військовослужбовців до кримінальної відповідальності за передбачені ст.ст. 410–413 КК України кримінальні правопорушення. Для вирішення цієї проблеми законодавець має сформулювати дефініцію аналізованого поняття так, щоб ним однаково охоплювалося майно всіх військових формувань, незалежно від їх підпорядкування. Позитивним було б прийняття нормативно-правових актів, які б однаково врегулювали правовий режим майна всіх передбачених законодавством військових формувань.

Вимагає заміни також і використане в нормативному визначенні поняття військового майна формулювання «закріплене за ...». За результатами дослідження пропонується визначати військове майно як таке, що надійшло у володіння військового формування, або таке, що перебуває на обліку військового формування.

Встановлено, що майно має статус військового до моменту його відчуження (підписання акта-приймання передачі) або списання, якщо за його результатами майно не переводиться до іншої облікової категорії (затвердження акта якісного стану або акта технічного стану, інспекторського посвідчення або акта списання чи єдиного акта списання).

Список використаних джерел

1. Про правовий режим майна у Збройних Силах України. Закон України від 21.09.1999 р. № 1075–XIV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/fw10S> (дата звернення: 29.12.2023).
2. Про Затвердження Порядку вилучення і передачі військового майна Збройних Сил. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 р. № 1282. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/grCPs> (дата звернення: 29.12.2023).
3. Методика визначення військових втрат, завданих Україні внаслідок військової агресії Російської Федерації. Затв. Наказом Міністерства оборони України від 14.09.2022 р. № 277. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/ncmCV> (дата звернення: 04.02.2024).
4. Іванов С. О. Правовий режим майна, закріпленого за військовими частинами. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2004. № 1–2. С. 117–123.
5. Кісель В. Й. Поняття та правовий режим військового майна: цивільно-правовий аспект. *Юридична Україна*. 2006. № 2. С. 59–63.
6. Щербина В. С. Правовий режим майна у Збройних силах України. *Приватне право і підприємництво*. 2012. № 11. С. 148–153.
7. Бугайова О. О. Нормативне визначення поняття майна Збройних сил України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2020. Вип. 60. С. 53–56.
8. Козадаєв В. С. Поняття військового майна за законодавством України (деякі проблемні аспекти). Проблеми цивільного права та процесу : тези доп. учасн. наук.-практ. конф., присвяченої світлій пам'яті О. А. Пушкіна (м. Харків, 19–20 травня 2017 р.). *Харківський національний університет внутрішніх справ*. URL: <https://t.ly/1SdER> (дата звернення: 21.12.2023).
9. Піскун І. І., Соколовський М. А. Поняття та загальна характеристика військового майна. *Юридичний вісник*. 2023. № 2 (67). С. 54–61.
10. Рябчук С. В. Окремі питання правового режиму військового майна в кримінально-правовій політиці України. *Актуальні проблеми держави та права*. 2010. № 55. С. 412–415.
11. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341–III. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/d1Klc> (дата звернення: 20.02.2024).
12. Про державну прикордонну службу України. Закон України від 03.04.2003 р. № 661–IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/OnNIA> (дата звернення: 27.12.2023).
13. Про Національну гвардію України. Закон України від 13.03.2014 р. № 876–VII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/wAKdC> (дата звернення: 27.12.2023).
14. Про затвердження Порядку списання військового майна в Національній гвардії України. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 17.01.2017 р. № 25. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/0tbTa> (дата звернення: 27.12.2023).
15. Про Державну спеціальну службу транспорту. Закон України від 05.02.2004 р. № 1449–IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/Mla9u> (дата звернення: 27.12.2023).

16. Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України. Закон України від 23.02.2006 р. № 3475-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/Vzrob> (дата звернення: 29.12.2023).
17. Про затвердження Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах. Постанова Кабінету Міністрів України від 04.08.2000 р. № 1225. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/r6na6> (дата звернення: 29.12.2023).
18. Мельник О. Г. Правове регулювання відносин з охорони військового майна. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2017. Вип. 43, Том 2. С. 62–65.
19. Кондик П. М. Правові аспекти визначення статусу військового майна. *Правова держава*. 2002. № 5. С. 68–74.
20. Інструкція про організацію речового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України в мирний час та особливий період. Затв. Наказом Міністерства оборони України від 29.04.2016 р. № 232. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/l-rTv> (дата звернення: 29.01.2024).
21. Про затвердження Порядку фінансового забезпечення потреб національної оборони держави, мобілізаційної підготовки, заходів з мобілізації та Збройних Сил за рахунок благодійних пожертв фізичних та юридичних осіб. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.05.2015 р. № 339. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/5qVmx> (дата звернення: 26.12.2023).
22. Папуша І. Специфіка визначення предмета у посяганнях на військове майно. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 2. С. 89–91.

Надійшла до редакції 27.02.2024
Рекомендовано до друку 13.03.2024

Artur VOITSESHCHUK

(Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law)

Problems Of Defining The Concept Of Military Property As The Subject Of Military Criminal Offenses

The concept of «military property» is investigated, and several shortcomings of its normative definition are identified. Based on the analysis of the Law of Ukraine «On the legal regime of property in the Armed Forces of Ukraine,» laws of Ukraine regulating the activities and legal status of other military formations, some bylaws contradictions were revealed regarding the recognition of the military property of the National Guard of Ukraine, the Security Service of Ukraine, the State Border Guard Service of Ukraine, the State Service for Special Communication and Information Protection of Ukraine, as well as the property of the State Special Transport Service, in addition to the weapons and ammunition assigned to its units. In addition, the problem of interpretation of «the concept of «military property» is formed by the use in its normative definition of the phrase «assigned to...», which calls into question the recognition as military property, material property, property transferred as charitable assistance, property received as a result of economic activity, «trophy» property, etc. These problems may make it difficult to apply the norms on criminal liability provided for in articles 410-413 of the Criminal

Code of Ukraine. The study also found that property may lose its military status if written off or alienated from the moment of approval or signing of the relevant official documents. At the same time, the write-off of property does not lead to the loss of its military status if, as a result of the write-off, it is transferred to another accounting category. Separate property is subject to write-off immediately after its transfer to use. Therefore, from the moment of such write-off, it loses its military status and cannot constitute the subject of criminal offenses provided for in articles 410-413 of the Criminal Code of Ukraine. Based on the study results, we propose to introduce amendments to regulatory legal acts regulating the legal regime of military property, which would extend their effect to all military formations created under the legislation of Ukraine. Changes to the normative definition of the «military property» concept are also proposed, which consist of recognizing any property in the records of a military formation or any property that has come into the possession of such a formation.

Keywords: *property of the Armed Forces of Ukraine, military property, consolidation of military property, military formation, criminal liability, subject of a criminal offense, criminal legislation, qualification of criminal offenses.*